

Iwona Anna NDiaye
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
aisha.ndiaye.pl@gmail.com

Przekład środowiskowy na rzecz uchodźców w Polsce – między mitem i rzeczywistością

Uwagi wstępne

Wielojęzyczność Unii Europejskiej określana jest jako jej kod genetyczny. Uwzględniając to, kwestii nauki języków obcych nadano rangę priorytetu w okresie polskiego przewodnictwa w Radzie Unii Europejskiej. Rok 2011 w Polsce był dedykowany intensywnej refleksji nad rolą języków i ich wpływem na życie obywateli. W kontekście owej refleksji organizowane były konferencje naukowe, dyskusje panelowe oraz obchody dziesiątej rocznicy ustanowienia Europejskiego Dnia Języków¹. Niezależnie jednak od tego, że kształcenie językowe zajmuje istotne miejsce w polityce unijnej, kompetencje językowe obywateli krajów członkowskich nie zawsze odzwierciedlają ambitne cele polityczne czy też faktyczne potrzeby wobec określonej sytuacji społeczno-politycznej oraz uwarunkowań kulturowych.

W XXI wieku, który charakteryzuje się nasileniem ruchów migracyjnych, szczególnego znaczenia nabiera współczesna rola tłumacza. W dobie globalizacji postawa tłumacza oraz społeczny wymiar jego roli ulegają ciągłym przemianom, a „tworzenie jego wizerunku poprzez pragmatyczny i zawodowy kontekst jest dynamiczny i podlega różnorodnym

¹ Elementem refleksji nad językami obcymi była m.in. konferencja „Kompetencje językowe podstawą sukcesu zawodowego i społecznego w Europie”, która odbyła się w dniach 28-29 września 2011 r. w Warszawie [zob. Komorowska, Zajac, 2012].

uwarunkowaniom” [Piotrowska, 2007: 1]. Za szczególną odmianę roli tłumacza należy uznać przekład środowiskowy, który będziemy za Urszulą Dąmską-Prokop definiować jako tłumaczenie ustne:

[...] bilateralne, zdanie po zdaniu, bez notatek, np. na zebraniach, w sytuacji wielojęzyczności, w negocjacjach, gdy tłumacz nie tylko przekazuje treść wypowiedzi, ale także może interweniować (wypowiadać własne zdanie czy stosować modyfikację, np. skróty lub zmiany rejestru) [Dąmska-Prokop, 2010: 8],

które ma miejsce w negocjacjach, w dyplomacji, w turystyce, w mediach, w sądzie czy np. w ośrodku zdrowia na użytek imigrantów itp. (por. Gile 1995, Kopczyński 1997, Tryuk 2006). Stosowane jest tam, gdzie istnieje potrzeba komunikacji między osobami nie znającymi języka, ani zwyczajów kraju, w którym szukają zatrudnienia (np. Polacy w Wielkiej Brytanii) albo azylu politycznego (np. Czeczeni czy Gruzini w Polsce) [...] [Dąmska-Prokop, 2010: 210].

Sytuacja prawna uchodźców w Polsce

Od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. obserwujemy wzmożone ruchy migracyjne obywateli innych państw w kierunku naszego kraju. Systematycznie ulega zwiększeniu również liczba uchodźców. Jak wynika z danych Urzędu ds. Cudzoziemców, w 2013 r. (według stanu zarejestrowanego na dzień 10 grudnia 2013 r.) złożono w Rzeczypospolitej Polskiej 5587 wniosków o nadanie statusu uchodźcy. Wnioskami tymi objęto 14 996 osób. W porównaniu do roku poprzedniego odnotowano więc wzrost liczby cudzoziemców aplikujących o ochronę międzynarodową o ok. 40%. W ubiegłym roku status uchodźcy nadano 200 cudzoziemcom, w tym między innymi 69 obywatelom Syrii, 25 bezpaństwowcom, 23 obywatelom Federacji Rosyjskiej, 20 cudzoziemcom z Afganistanu, 19 osobom pochodzącym z Białorusi, 15 obywatelom Egiptu oraz 11 Kirgistańczykom. Liczba osób, którym nadano status uchodźcy w roku 2013 była zatem większa o ok. 130% w porównaniu do roku 2012. W przypadku 2139 osób wydano decyzje negatywne [*Informacja Szefa Urzędu...*, 2014: 6-14].

Status prawny uchodźców w Polsce regulują dwie umowy międzynarodowe: konwencja genewska dotycząca statusu uchodźców z 28 lipca

1951 r. oraz protokół nowojorski z 31 stycznia 1967 r. Ponadto w polskim ustawodawstwie funkcjonuje Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Powyższe dokumenty definiują pojęcie uchodźcy i określają, jakiego rodzaju ochronę prawną, prawa socjalne czy inną pomoc uchodźcy powinni otrzymać od państwa będącego sygnatariuszem konwencji – w tym także pomoc w kwestiach językowych.

Jednakże zdaniem Katarzyny Wencel, autorki raportu o prawach cudzoziemców w postępowaniu przed organami administracji publicznej, analiza polskich przepisów prawnych nie pozwala jednoznacznie wyodrębnić ogólnych zapisów dotyczących prawa uchodźców do zapewnienia tłumaczenia. Wśród rozproszonych przepisów są takie, które wprost lub pośrednio mówią o prawie cudzoziemca do komunikowania się w zrozumiałym języku czy też prawie do bezpłatnego tłumacza. Takie prawo wyrażają art. 9 czy 10 Kodeksu postępowania administracyjnego (k.p.a.), obywatel ma bowiem prawo do informacji i czynnego udziału w postępowaniu, a komunikat sformułowany przez urzędnika do cudzoziemca musi być zrozumiały dla obu stron. Zgodnie z art. 9 k.p.a.

[...] organy administracji publicznej są obowiązane do należytego i wyczerpującego informowania stron o okolicznościach faktycznych i prawnych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków będących przedmiotem postępowania administracyjnego. Organy czuwają nad tym, aby strony i inne osoby uczestniczące w postępowaniu nie poniosły szkody z powodu nieznajomości prawa, i w tym celu udzielają im niezbędnych wyjaśnień i wskazówek.

Ponadto „kwestie językowe” reguluje art. 10 ustawy o cudzoziemcach, zgodnie z którym urzędy mają obowiązek pouczyć cudzoziemca w języku dla niego zrozumiałym o zasadach i trybie postępowania oraz o przysługujących mu prawach i ciężących na nim obowiązkach. Z innych regulacji prawnych Katarzyna Wencel odnotowuje art. 11 Ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, zgodnie z którym tłumaczenie na język polski dokumentów sporządzonych w języku obcym, dopuszczonych jako dowód w postępowaniu o nadanie statusu uchodźcy lub azylu, zapewnia w razie potrzeby organ, przed którym jest prowadzone postępowanie (ust. 1) – odwrotnie, niż ma to miejsce w przypadku postępowań prowadzonych na podstawie ustawy

o cudzoziemcach (wspomniany wyżej art. 11 ust. 3 ustawy o cudzoziemcach). Podobnie jest w przypadku przesłuchania w trakcie procedury o nadanie statusu uchodźcy – organ prowadzący postępowanie ma za zadanie zapewnić podczas przesłuchania bezpłatną pomoc tłumacza władającego językiem zrozumiałym dla wnioskodawcy (art. 43 ust. 4 Ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP). Także decyzja, wynik postępowania, informacje o trybie i terminie wniesienia środków zaskarżenia powinny być zakomunikowane cudzoziemcowi w języku dla niego zrozumiałym i na piśmie (art. 50 ustawy). W takich sprawach, jak np. umieszczenie cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub zastosowanie wobec niego aresztu w celu wydalenia, a także o prawach przysługujących mu w postępowaniu przed sądem cudzoziemiec powinien być powiadomiony i pouczony w języku dla niego zrozumiałym (art. 105 ustawy). To samo odnosi się do sytuacji, kiedy cudzoziemiec jest przyjmowany do strzeżonego ośrodka – musi on być pouczony o przysługujących mu prawach i obowiązkach, regulaminie aresztu itp. w zrozumiałym dla niego języku [Wencel, 2009].

Potrzeby uchodźców w zakresie przekładu środowiskowego

Uregulowania prawne nie zawsze jednak korespondują z realną sytuacją. Jak pokazuje praktyka, przedstawione powyżej założenia teoretyczne trudno zrealizować w praktyce. Cudzoziemiec poddany procedurom administracyjnym napotyka utrudnienia już na samym początku aktu komunikacyjnego. Problemy komunikacyjne spowodowane są przede wszystkim nieznajomością lub bardzo słabą znajomością języka polskiego, szczególnie w początkowym okresie pobytu w Polsce.

Osoby, które zostały zatrzymane przez służby graniczne i nie posiadają dokumentów, których tożsamości nie można ustalić lub w stosunku do których istnieje podejrzenie nadużycia procedury uchodźczej, zostają umieszczone w ośrodku recepcyjnym, w którym czekają na kolejne etapy postępowania². Jednakże ośrodki nie zawsze zapewniają cudzoziemcom dostęp do profesjonalnej pomocy prawnika czy bezpłatnej

² W związku z wejściem do strefy Schengen w Polsce powstało sześć strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców, które łącznie posiadają 651 miejsc. Cudzoziemcy czekają na wydanie decyzji o przyznanie azylu w jednym z takich ośrodków.

pomocy językowej. Sytuacja, w której sami urzędnicy nie posługują się językiem angielskim lub rosyjskim nawet w stopniu komunikatywnym, nie należy do wyjątkowych. W rezultacie podstawowe informacje nie są tłumaczone na inne języki, a obcokrajowcy niejednokrotnie czują się niedoinformowani i zagubieni w polskich urzędach. Pomimo deklarowanej w badaniach znajomości języków obcych przez personel wydziałów ds. cudzoziemców, respondenci wskazują zapotrzebowanie na kursy językowe. Jak wynika z badań, około 90% urzędników wskazuje na potrzebę uczestnictwa w kursach języka angielskiego i rosyjskiego. Wśród wskazywanych przez respondentów problemów związanych z kontaktami z cudzoziemcami wymieniane są najczęściej te, które wynikają z kwestii kulturowych i językowych:

- problemy komunikacyjne wynikające z nieznamości języków (przez cudzoziemca i przedstawicieli instytucji, urzędów, służb administracyjnych);
- problemy komunikacyjne wynikające z różnic kulturowych;
- nieumiejętność wypełnienia przez cudzoziemca wniosku w języku polskim;
- trudności w tłumaczeniu zagranicznych dokumentów [Cegiełka, Chrzanowska, Kalus, Wencel, 2011; Baczyński-Sielaczek, 2012].

Niestety również w toku procedury zatrzymania osób przez służby graniczne oraz przyznawania statusu uchodźcy służby administracji państwowej dopuszczają się wielu nieprawidłowości. O naruszeniu warunków konwencji oraz podstawowych praw wobec cudzoziemców przebywających w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców w Polsce świadczyły głódówki podjęte w roku 2012 w pięciu ośrodkach. Główne postulaty cudzoziemców dotyczyły złych warunków panujących w ośrodkach, braku dostępu do edukacji i pomocy medycznej. Protestujący skarżyli się na stosowanie wobec nich rygoru typowego dla więzień, użycia wobec nich siły. Wśród najczęściej podnoszonych postulatów były także żądania dostępu do informacji we własnym języku oraz zapewnienia pomocy tłumaczy [Rozporządzenie..., 2011]. Sytuację dodatkowo utrudniało to, że placówki nie zapewniały dostępu do podstawowych dokumentów w językach narodowych, w tym określających prawa i obowiązki cudzoziemców [Wencel, Kalus, 2010].

Nasilające się akcje protestacyjne oraz masowe głódówki w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców w Polsce wymusiły na MSW

kontrolę tych placówek³. Wyniki pracy oficjalnej komisji nie zostały dotychczas podane do publicznej wiadomości, już teraz jednak możemy odwołać się do danych opracowanych przez sektor pozarządowy. Jak wynika z raportów, znaczący problem w pracy z cudzoziemcami stanowią bariery komunikacyjne. Ich źródła to przede wszystkim brak znajomości języków obcych przez pracowników instytucji państwowych mających kontakt z cudzoziemcami, jak również różnice kulturowe.

Bariery komunikacyjne mają szczególne znaczenie na etapie wstępnej procedury przyjmowania uchodźców do ośrodków, kiedy funkcjonariusze straży granicznej ustnie przekazują danemu cudzoziemcowi informacje dotyczące jego sytuacji, przysługujących mu praw oraz obowiązującego regulaminu. Obecność osoby biegle władającej językiem zrozumiałym dla cudzoziemca jest wówczas niezbędna. Niestety w większości ośrodków nie zapewnia się cudzoziemcom kontaktu z profesjonalnym tłumaczem, co oznacza, że istotne informacje o statusie prawnym – w tym o możliwości składania skarg oraz wniosków o zwolnienie w związku z prawdopodobieństwem spełniania przez cudzoziemca warunków do uznania go za uchodźcę lub do uzyskania ochrony uzupełniającej, a także o prawie złożenia do sądu odwołania od decyzji o odmowie zwolnienia – są przekazywane przez funkcjonariuszy posługujących się językiem obcym w stopniu podstawowym.

Na tym tle korzystnie wyróżnia się ośrodek w Kętrzynie. Jeżeli tylko jest taka możliwość, straż graniczna stara się, aby tłumacz, który był przy zatrzymaniu cudzoziemców, był też obecny przy ich przyjęciu do ośrodka. Podczas przyjmowania cudzoziemców rosyjskojęzycznych jest zapewniona obecność funkcjonariusza SG będącego z wykształcenia filologiem rosyjskim, który pełni rolę tłumacza. Regularnie, raz w miesiącu, odbywają się spotkania informacyjne dla cudzoziemców, prowadzone po rosyjsku przy udziale funkcjonariusza z dyplomem filologii rosyjskiej. W trakcie wizyty u lekarza specjalisty cudzoziemcowi towarzyszy zamiast tłumacza funkcjonariusz znający język zrozumiały dla cudzoziemca.

³ Na polecenie wiceministra spraw wewnętrznych Piotra Stachańczyka powołano zespół, który przeprowadził kontrolę w ośrodkach w Białymstoku, Białej Podlaskiej, Przemyślu, Lesznowoli, Krośnie Odrzańskim. W skład zespołu weszli przedstawiciele MSW i straży granicznej, pod której pieczęcią te ośrodki się znajdują. Do zespołu zaproszono przedstawicieli Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka oraz Stowarzyszenia Interwencji Prawnej.

Ośrodki nie zawsze zapewniają bezpłatną pomoc tłumacza podczas wizyt u lekarza specjalisty czy u psychologa. W tych sytuacjach asystuje funkcjonariusz komunikujący się w języku zrozumiałym dla cudzoziemca. Brak wspólnego języka sprawia, że cudzoziemiec nie jest w stanie opowiedzieć o swoich problemach czy potrzebach. Z kolei nierozumiejący go specjalista nie jest w stanie postawić odpowiedniej diagnozy ani przekazać zaleceń. Należy przy tym zaznaczyć, że rozwiązanie, w którym w trakcie wizyty u lekarza tłumaczem jest funkcjonariusz, dodatkowo wpływa niekorzystnie na przebieg spotkania – cudzoziemcowi towarzyszy bowiem zazwyczaj poczucie zawstydzenia, a nawet lęku. W takich okolicznościach wizyta u lekarza staje się bezcelowa.

Z punktu widzenia ochrony prawa do prywatności cudzoziemca i skuteczności oferowanej pomocy należałoby w takich przypadkach starać się o zapewnienie obecności tłumacza neutralnego, budzącą u cudzoziemca zaufanie. W rzeczywistości w przypadkach nagłej hospitalizacji i przygotowania do zabiegów brakuje pomocy tłumacza. Najczęściej wzywa się pracownika SG władającego językiem zrozumiałym dla cudzoziemca. Funkcjonariusze SG nie posiadają jednak przetłumaczonych na języki zrozumiałe dla cudzoziemców dokumentów umożliwiających im wyrażenie świadomej zgody na zabiegi. Podczas zabiegów przeprowadzanych w szpitalu brakuje obecności tłumacza, zaś wszelkie dokumenty, które podpisuje cudzoziemiec, są sporządzone w języku polskim (w tym także te dotyczące świadomej zgody na zabieg). W trakcie monitoringu przeprowadzonego przez Stowarzyszenie Pomocy Prawnej odnotowano przypadki, gdy cudzoziemiec przyznawał, że nie był świadom, na jakiego rodzaju zabieg się zgodził.

Psychologowie pracujący w ośrodkach SG nie są do tej roli należycie przygotowani i nie przechodzą odpowiednich szkoleń w zakresie pracy z osobami z innych kręgów kulturowych. Pracę psychologów ogranicza również to, że większość z nich nie posługuje się biegle językiem cudzoziemców, w związku z czym prawie każda rozmowa i konsultacja wiąże się z koniecznością wezwania tłumacza. Angażowani w pracę tłumacze często są również pracownikami SG, co jest niezgodne z zasadami etyki i poufności pracy psychologa. Wyżej wymienione ograniczenia sprawiają, że pomoc psychologiczna, którą objęci są cudzoziemcy przebywający w ośrodkach strzeżonych, w praktyce ogranicza się do sporadycznych i doraźnych interwencji. Przypadek Kętrzyna jest wyjątkiem

potwierdzającym regułę, w pozostałych ośrodkach specjaliści najczęściej wykazują się niedostateczną znajomością języków obcych. W charakterze wymownego przykładu odwołajmy się do historii opisanych w reportażu Katarzyny Regulskiej:

W ośrodku w Białymstoku jest trzech psychologów, którzy jak informuje zastępca naczelnika ośrodka, mówią w językach ogólnych, czyli angielskim i rosyjskim. Przy wcześniejszym kryzysie przyszły do Jeana [historia opowiada o załamaniu psychicznym osoby osadzonej w ośrodku – I.A.N.] psycholożka z tłumaczką mówiącą – według niego źle – po francusku. Rozmawiali łamaną francuszczyzną i po rosyjsku. (W innym ośrodku psycholog przyszedł na badanie psychologiczne w Google Translatorem. Pacjentka jednak odmówiła tego rodzaju pomocy) [Regulska, 2012].

Odnotujmy jeszcze jedną sytuację, na którą bezpośredni wpływ ma akt komunikacji językowej. Ogromną rolę w toku postępowania administracyjnego odgrywa wywiad statusowy. Jest to rozmowa cudzoziemca z pracownikiem Urzędu ds. Cudzoziemców na temat powodów, dla których prosi o status uchodźcy. To najważniejszy moment procedury – na podstawie tego, co powie cudzoziemiec, władze zdecydują, czy potrzebuje on ochrony. Wywiad prowadzony jest w obecności tłumacza, chyba że pracownik urzędu mówi w języku cudzoziemca. Rozmowa jest zapisywana po polsku. Po jej zakończeniu zapis takiej rozmowy musi być cudzoziemcowi odczytany – można wtedy zweryfikować nieścisłości, jeśli się je zauważy (w tej sytuacji ważna jest obecność pełnomocnika). Cudzoziemiec otrzymuje kopię zapisu takiego wywiadu.

A zatem w roli tłumacza środowiskowego na rzecz uchodźców bardzo często występuje funkcjonariusz. Takie rozwiązania są powszechnie stosowane ze względów logistycznych i finansowych. Stąd też w ośrodkach dla uchodźców rozwiązanie problemu komunikacji jest jednym z najważniejszych wyzwań.

Z informacji uzyskanych od funkcjonariuszy w trakcie wspomnianego monitoringu przeprowadzonego przez Stowarzyszenie Interwencji Prawnej wynika, że większość funkcjonariuszy mówi tylko po polsku, a jedynie niektórzy posługują się rosyjskim (lub angielskim).

Trudno ustalić, ilu funkcjonariuszy włada językami obcymi. Z informacji uzyskanych od funkcjonariuszy SG w Lesznoli wynika, że większość

z nich mówi tylko po polsku, a jedynie niektórzy posługują się angielskim i rosyjskim. Ponadto stwierdzono, że osoba pierwszego kontaktu z cudzoziemcami, dyżurująca na bloku w dniu monitoringu (niebędąca funkcjonariuszem SG), nie posługuje się żadnym innym językiem niż polski. W Krośnie Odrzańskim także jedynie część funkcjonariuszy zna angielski i rosyjski. W Przemyśle, zgodnie z oświadczeniem osoby oddelegowanej przez kierownika do rozmowy z osobami przeprowadzającymi monitoring, większość funkcjonariuszy na blokach zna komunikatywnie ukraiński i/lub rosyjski, jeden z pracowników cywilnych włada urdu i hindi. Do komunikacji funkcjonariusze i cudzoziemcy na oddziale używają „mieszaniny” języka polskiego i rosyjskiego w podstawowym zakresie. W Kętrzynie niektórzy funkcjonariusze posługują się angielskim. Nieliczni mówią po rosyjsku i niemiecku, jeden z funkcjonariuszy zna komunikatywnie włoski. Należy jednak zauważyć, że większość osadzonych w tym ośrodku to osoby rosyjskojęzyczne. Funkcjonariusze na oddziale posługują się niezbyt zrozumiałą „mieszaniną” polskiego z rosyjskim w podstawowym zakresie. W Białej Podlaskiej funkcjonariusze zadeklarowali znajomość angielskiego, rosyjskiego i ukraińskiego. W OSC w Białymstoku, oprócz osób ze znajomością angielskiego i rosyjskiego, pracuje funkcjonariuszka mówiąca po francusku. W związku z powyższym w Lesznowie cudzoziemcy skarżyli się na kłopoty komunikacyjne z funkcjonariuszami [Cegiełka, Chrzanowska, Kalus, Wencel, 2011: 16].

Podobną opinię na temat niedostatecznej kompetencji językowej przedstawicieli służby administracyjnej oraz funkcjonariuszy służb granicznych miała okazję wyrobić sobie autorka niniejszego artykułu na podstawie własnego doświadczenia. Ponad dwudziestoletni staż pracy tłumacza przysięgłego wielokrotnie dawał możliwość przekonania się o tym, chociażby podczas przesłuchań osób zatrzymanych na granicy z Obwodem Kaliningradzkim czy też podczas szkoleń dla funkcjonariuszy w ośrodku w Kętrzynie⁴.

Dlatego też procedury administracyjne na rzecz cudzoziemców w Polsce wymagają zmian. Należałoby zapewnić cudzoziemcom stałą

⁴ Przykładowo w roku 2011 ośrodek w Kętrzynie zatrudniał na etacie zaledwie dwóch funkcjonariuszy władających biegle językiem rosyjskim z uwzględnieniem aspektów języka prawniczego (absolwenci specjalistycznych studiów podyplomowych w zakresie języka sądowego i prawniczego).

dostęp do tłumaczy, przede wszystkim na etapie przyjmowania cudzoziemców do ośrodka i wdrażania w obowiązujące ich zasady oraz przysługujące im prawa, jak również w kontakcie z lekarzami, a zwłaszcza z psychologami. Placówki pobytu dla uchodźców powinny być wyposażone w regulaminy przetłumaczone na języki zrozumiałe dla cudzoziemców. Niezbędne jest również podwyższanie kompetencji językowych funkcjonariuszy straży granicznej; przy czym mowa jest nie tylko o kompetencji w zakresie języka rosyjskiego i angielskiego, ale również w językach zrozumiałych dla cudzoziemców, tj. z uwzględnieniem różnorodności kulturowej poszczególnych grupy cudzoziemców, pochodzących m.in. z krajów azjatyckich i afrykańskich.

NGO i przekład środowiskowy na rzecz uchodźców

Przyczyny i skutki zaniedbań w zakresie funkcjonowania służb administracji państwowej starają się monitorować organizacje pozarządowe oraz instytucje międzynarodowe. W kwietniu 2008 r. delegacja Parlamentu Europejskiego pod przewodnictwem posła Patricka Gauberta wizytowała wybrane polskie ośrodki strzeżone⁵. Uczestnicy misji zapoznali się z rozwiązaniami prawnymi w zakresie przyjmowania imigrantów i osób starających się w Polsce o nadanie statusu uchodźcy oraz wysłuchali uwag strony rządowej i organizacji pozarządowych, a także sformułowali zalecenia dotyczące poprawy warunków w ośrodkach oraz procedury zatrzymania i osadzenia⁶. Autorzy raportu Caritasu z 2007 r., przedstawiającego wyniki monitoringu ośrodków strzeżonych i aresztów w celu wydalenia, wśród wielu problemów zwracają uwagę głównie na nieznajomość języków obcych wśród funkcjonariuszy obsługujących placówki detencyjne, która uniemożliwia właściwie porozumiewanie się z osadzonymi w nich cudzoziemcami. W 2010 r. został przeprowadzony monitoring ośrodków strzeżonych dla cudzoziemców przez Stowarzyszenie Interwencji Prawnej we współpracy z Fundacją Międzynarodowa

⁵ W ramach monitoringu odwiedzono m.in. strzeżone ośrodki dla cudzoziemców w Lesznowoli i w Białej Podlaskiej.

⁶ Projekt sprawozdania Komisji Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych na temat delegacji do Polski, [online]: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/732/732439/732439pl.pdf – 18.11.2012.

Inicjatywa Humanitarna w ramach projektu strażniczego „Watch 24”, finansowanego przez Fundację Open Society Institute. Celem monitoringu było sprawdzenie, czy przyjęte przez państwo rozwiązania prawne w zakresie zatrzymywania i osadzania imigrantów (w tym osób starających się o nadanie statusu uchodźcy w Polsce) w placówkach zamkniętych mają zastosowanie w praktyce oraz czy obowiązujące przepisy w pewnych obszarach nie powinny ulec modyfikacji w sytuacji, gdy wiadomo, że ich efektywne wdrożenie jest niemożliwe. Starano się także ustalić, na ile pobyt w ośrodku strzeżonym pozwala na przestrzeganie podstawowych praw i wolności gwarantowanych cudzoziemcom przez ustawodawcę [Cegiełka, Chrzanowska, Kalus, Wencel, 2011: 3, 13].

Organizacje pozarządowe diagnozują sytuację cudzoziemców pod kątem ich podstawowych praw, w tym prawa do informacji, oraz podejmują kroki niwelujące skutki łamania tych praw. Takie działania podejmują m.in. Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Fundacja Polskie Forum Migracyjne, Fundacja Instytut na rzecz Państwa Prawa, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Klinika Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, Klinika Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Powyższe organizacje współpracują w ramach projektu „Prawnicy na rzecz uchodźców”, świadcząc bezpłatną pomoc i informację prawną osobom starającym się o nadanie statusu uchodźcy w Polsce, a także tym, którym status uchodźcy nadano oraz które uzyskały inną formę ochrony międzynarodowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Udzielana pomoc obejmowała także doradztwo integracyjne. Doradca integracyjny pomaga cudzoziemcowi odnaleźć się w polskiej rzeczywistości, pełniąc jednocześnie funkcję tłumacza i przewodnika międzykulturowego. O ogromnych potrzebach w tym zakresie świadczą dane liczbowe⁷:

W trzecim kwartale 2013 r. w ramach dyżurów prawników i doradcy międzykulturowego udzielono porad 184 osobom w 405 sprawach. 246 spraw dotyczyło osób w procedurze o nadanie statusu uchodźcy, 105 – osób, które

⁷ Pomoc uchodźcom świadczona była m.in. w ramach projektów „Prawnicy na rzecz uchodźców V”, współfinansowanego przez Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców i budżet państwa, „Warszawa Wielokulturowa II”, współfinansowanego przez miasto stołeczne Warszawa, oraz „Integracja na Mazowszu” współfinansowanego przez Wojewodę Mazowieckiego. Szczegółowe informacje na temat projektów zob.: [online] <http://www.interwencjaprawna.pl> – 31.05.2014.

uzyskały ochronę uzupełniającą, 49 – status uchodźcy, 5 – zgody na osiedlenie. Porad udzielono 85 kobietom i 99 mężczyznom. Poradami objętych było 256 dzieci. Najwięcej klientów, którym udzielono porad, pochodziło z Czeczenii – 82; udzielono także pomocy 13 osobom z Białorusi, 12 osobom z Gruzji, 10 z Kongo, 7 z Rosji, po 5 osobom z Armenii, Kirgistanu, Syrii i Ukrainy, po 3 z Afganistanu, Dagestanu, Pakistanu, Rwandy i Ugandy oraz 3 bezpaństwowcom, po 2 osobom z Iraku, Kamerunu, Palestyny i Wietnamu. W pozostałych przypadkach pomoc została udzielona osobom pochodzącym z: Chin, Etiopii, Indii, Inguszetii, Iranu, Kazachstanu, Kenii, Mongolii, Serbii, Somalii, Sri Lanki, Tadżykistanu, Turcji i Uzbekistanu. W 282 sprawach udzielono porad prawnych, a w 123 porad międzykulturowych/integracyjnych [*Sprawozdanie...*, 2013].

Ponadto organizacje pozarządowe oraz instytucje mające znaczące doświadczenie w pracy z cudzoziemcami organizują szkolenia dla służb administracji publicznej. Wśród nich należy wymienić: Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Instytut Spraw Publicznych, Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń, a także Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego.

Rola tłumacza w przekładzie środowiskowym

Tłumaczenie środowiskowe stanowi szczególny przypadek aktu komunikacyjnego, w którym tłumacz odgrywa istotną rolę. Przede wszystkim tłumacz ma za zadanie ułatwić kontakty obcokrajowców z przedstawicielami organów państwa i instytucjami takimi, jak policja, sądy, ośrodki przyjmujące imigrantów itp. Kontakty te dotyczą regulacji zatrudnienia (urząd skarbowy, urząd miast itd.), legalizacji pobytu (wydział dla cudzoziemców, wydział meldunkowy itp.), uzyskania statusu uchodźcy (sąd, ośrodek dla uchodźców) lub spraw codziennych (wydziały spraw społecznych i zdrowia, szpital, ośrodek pomocy społecznej, szkoła itd.). Największe zapotrzebowanie odnotowuje się w tym zakresie w sferze języka angielskiego, rosyjskiego i wietnamskiego, a także francuskiego i czeczeńskiego.

W istocie jednak tłumacz środowiskowy nie tylko staje się aktywnym uczestnikiem komunikacji, ale także ma niezwykle istotny wpływ na przebieg komunikacji. Wszak poza przekazem treści komunikatu

zadaniem tłumacza w powyższym akcie jest również: koordynowanie i kontrolowanie rozmowy w celu osiągnięcia skutecznej komunikacji, opuszczenie nierelevantnych informacji, czynienie metakomentarzy, służenie pomocą rozmówcom [Pöllabauer, 2004: 143-180; Tryuk, 2007: 473]. Tym samym poza funkcją pośredniczącą, w zależności od warunków, w jakich odbywa się tłumaczenie, tłumacza środowiskowego często postrzega się jako:

[...] rzecznika, pomost kulturowy lub doradcę językowego stron uczestniczących w spotkaniu. Wymienia się również inne pełnione przez niego funkcje, takie jak adwokat, mediator, informator [Dąbska-Prokop, 2010: 280].

Na to, że preferowane w kodeksach i literaturze teoretycznej zasady zawodowej neutralności i bezstronności, a także zasady zachowania wierności w tłumaczeniu należy uznać za dalece stereotypowe i nieprzystające do czasów współczesnych i potrzeb w zakresie tłumaczeń ustnych, zwracała wielokrotnie uwagę w swoich publikacjach Małgorzata Tryuk [Tryuk, 2007: 467-476; Tryuk, 2012]⁸.

Jednocześnie w Polsce brakuje uregulowań prawnych określających status tłumacza środowiskowego oraz zasad wykonywania tłumaczeń w tym zakresie. Nie zostały jak dotąd wypracowane normy dotyczące wykonywania zawodu tłumacza środowiskowego, a zatem brak szczególnych kryteriów dla adeptów tego zawodu. Natomiast istniejące akty prawne regulujące status tłumacza w Polsce (Ustawa o tłumaczach), jak i inne dokumenty określające formalne aspekty tłumaczeń, kwalifikacje tłumacza oraz jego warsztat, w tym Kodeks tłumacza przysięgłego (sądowego), są mało przydatne dla adeptów tłumaczeń ustnych środowiskowych.

Kompetencje tłumacza środowiskowego

Ponieważ zadania tłumacza środowiskowego najczęściej wykonywane są nieodpłatnie (wolontariusze) albo w ramach obowiązków służbowych (urzędnicy, funkcjonariusze), uznaje się, że jego prymarnym zadaniem

⁸ Na temat motywu tłumacza „widocznego”, zaznaczającego swoją obecność w procesie przekładu, oraz o rezygnacji w roli „niewidocznego przepisywacza” pisał w latach 90. XX w. m.in. amerykański badacz, teoretyk i tłumacz literatury Lawrence Venuti [zob. Venuti, 1995].

jest wspomaganie aktu komunikacji na poziomie podstawowym. Dla tego też w powszechnym rozumieniu czynności te może wykonywać każda osoba wykazująca się podstawową znajomością języka obcego.

Skrajnie negatywnym przykładem jest wspomniane powyżej zjawisko tłumaczenia na rzecz uchodźców wykonywane przez funkcjonariuszy w ośrodkach dla cudzoziemców. Istotnym problemem w tym kontekście jest brak odpowiedniego przygotowania zawodowego, a nade wszystko świadomości co do konsekwencji ich działań. A przecież sposób przeprowadzenia przesłuchania oraz stosowane wówczas praktyki są jednymi z głównych czynników mających wpływ na ocenę wiarygodności cudzoziemca dokonywaną przez organ państwa. Cudzoziemcy wielokrotnie spotykają się z problemem podwójnego badania błędnej interpretacji ich słów. W pierwszej kolejności oświadczenia cudzoziemca są bowiem tłumaczone przez tłumacza, następnie przetłumaczone już słowa są przedmiotem interpretacji dokonywanej przez przesłuchującego funkcjonariusza, urzędnika czy też sędziego. Udowodnienie, że tłumaczenie zostało dokonane błędnie lub nieprawidłowo dokonano interpretacji oświadczeń cudzoziemca, jest praktycznie niemożliwe. Błędne tłumaczenie czy też interpretacja może prowadzić do poważnych konsekwencji prawnych po stronie cudzoziemca, np. odmowy udzielenia mu ochrony na terytorium RP czy odmowy legalizacji jego pobytu na tym terytorium, a wobec tego wydania decyzji o wydaleniu go z Polski.

Tłumaczenie środowiskowe na rzecz uchodźców odbywa się w bardzo różnorodnych środowiskach socjalnych oraz przestrzeniach społecznych i instytucjonalnych. Tym samym tego typu przekład wymaga od tłumacza także posiadania bardzo specjalistycznej wiedzy. W związku z tym ogromnego znaczenia nabiera wypracowanie profesjonalnych standardów przesłuchiwanie cudzoziemców, które przyczynią się do zminimalizowania wyżej opisanych problemów, oraz rozpowszechnienie ich stosowania wśród odpowiednich organów państwa.

Powyższe standardy dotyczą także kwestii tłumaczenia. Taką próbę podjęto w 2011 r. w ramach Programu Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw. Celem międzynarodowego projektu badawczego pod nazwą „Practices in Interviewing Immigrants: Legal Implications” („Praktyki dotyczące przesłuchań: prawne konsekwencje”) było wypracowanie dobrych praktyk, które powinny być stosowane podczas przesłuchiwanie cudzoziemców przez

organy administracji, straż graniczną, sądy itd. Badania przeprowadzone w ramach projektu skupiały się m.in. na odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy w trakcie przesłuchania cudzoziemca jest obecny tłumacz? Czy obecność ta jest obligatoryjna czy też fakultatywna?
2. Jakie kompetencje powinien posiadać tłumacz w postępowaniach, w których biorą udział cudzoziemcy (np. znajomość języka prawniczego, kompetencje międzykulturowe)?
3. Jakie są konsekwencje błędnego tłumaczenia oświadczeń cudzoziemców?⁹

Z badań wynika jednoznacznie, że poza oczywistą znajomością języka źródłowego i docelowego tłumacz środowiskowy winien specjalizować się w przekładzie dokumentów procesowych, urzędowych, wykazywać się doskonałą znajomością prawa i procedur sądowych. Jest zobowiązany do wykonywania powierzonego mu tłumaczenia ze szczególną starannością, zachowując wierność wobec komunikatu tekstu źródłowego zgodnie z zasadami sztuki tłumaczenia specjalistycznego i formalnoprawnymi zasadami tłumaczenia sądowego i prawniczego. Ponadto wykonywanie przez tłumaczy środowiskowych przekładów ustnych na potrzeby organów państwowych (sądy, ośrodki dla cudzoziemców, straż graniczna itp.) powoduje, że wymaga się od nich dodatkowych predyspozycji oraz cech i umiejętności tłumaczy ustnych: zdolności do koncentracji, dobrej pamięci (szczególnie krótkotrwałej), umiejętności natychmiastowego tłumaczenia wypowiedzi, odpowiedniej artykulacji, umiejętność rozumienia skrótów myślowych itp.¹⁰

Przekład środowiskowy odbywa się w warunkach określonego układu komunikacyjnego. Specyfika tegoż aktu wymaga od tłumacza

⁹ Koordynator projektu: słowacka Liga Praw Człowieka (The Human Rights League). Partnerzy: Helsińska Fundacja Praw Człowieka (Helsinki Foundation for Human Rights), węgierski Komitet Helsiński (The Hungarian Helsinki Committee), czeska Organizacja Pomocy Uchodźcom (The Organization for Aid to Refugees) oraz ukraiński Caritas. Projekt jest finansowany z Funduszu Wyszehradzkiego. Więcej na temat projektu zob.: [online] <http://programy.hfhr.pl/uchodzcy/pro/practices-in-interviewing-immigrants-legal-implications> – 17.11.2012.

¹⁰ Na temat pojęcia jakości w przekładzie ustnym zob. Kościalkowska-Okońska, 2007/2008: 105-116.

komunikacyjnej kompetencji tłumaczeniowej, rozumianej jako „zdolność właściwego i odpowiedniego reagowania jako aktywny uczestnik w sytuacjach komunikacyjnych zadań tłumaczeniowych” [Király, 1995: 215]. Niejednokrotnie skuteczność tej komunikacji uwarunkowana jest kwestiami kulturowymi, co wymaga od tłumacza także przygotowania w zakresie komunikacji niewerbalnej oraz wiedzy w zakresie komunikacji międzykulturowej¹¹.

Uwagi końcowe

Oczywiste jest, że opanowanie tak szerokiego wachlarza kwalifikacji – obejmujących zarówno wiedzę ogólną i specjalistyczną, jak i wysokie kompetencje językowe i kulturowe – wymaga niezbędnych cech osobowościowych oraz specjalnych umiejętności nabywanych w toku wieloletniego szkolenia zawodowego, które w warunkach polskich nie jest realizowane¹². Skalę potrzeb w zakresie przekładu środowiskowego Małgorzata Tryuk określała następująco:

Trudno dziś powiedzieć, w jakim kierunku rozwinie się przekład środowiskowy w Polsce. Czy tłumaczenie środowiskowe stanie się zawodem porównywalnym pod względem swojego znaczenia i uznania do tłumaczenia konferencyjnego, czy przeciwnie – będzie postrzegane jako rodzaj pracy wykonywanej przez mniej lub bardziej utalentowanych językowo wolontariuszy? [...] Biorąc pod uwagę różnorodność sytuacji i miejsc, w których potrzebny jest tłumacz środowiskowy, konieczny jest opis zadań, stojących przed tłumaczeniem, ról, jakie ma do spełnienia, oraz norm tego typu przekładu, które byłyby na tyle ogólne, aby spełnić oczekiwania użytkowników tłumaczenia [Tryuk, 2006: 53].

Słowa wypowiedziane w 2006 r. pozostają aktualne, a wręcz nabierają nowego kontekstu w globalizującej się Europie. Szczególna

¹¹ Teoretycy komunikacji międzykulturowej wprowadzają pojęcie etnolektu konwersacyjnego, określające rodzaj zachowania komunikacyjnego, werbalnego i niewerbalnego danej wspólnoty etnicznej [zob. Gudykunst, 1983; Kerbrat-Orecchioni, 1998: 63].

¹² Opis stanu przekładu środowiskowego/przekładu dla instytucji publicznych w Polsce jest przedmiotem badań Katarzyny Holewik – zob. Holewik, 2012: 46-55.

aktywność organizacji pozarządowych, niezależnych w swoich działaniach i stosujących własne normy i standardy językowe, nie wyczerpuje aktualnych potrzeb. Dlatego też zasady kształcenia tłumaczy środowiskowych oraz wypracowanie norm wykonywania tego zawodu pozostają aktualnym zagadnieniem współczesnego przekładoznawstwa oraz dydaktyki szkoły wyższej.

Mamy oczywiście świadomość toczącej się od wielu lat debaty na temat samej istoty kształcenia tłumaczy w Polsce i biegunowych stanowisk w tym względzie: „filologiczność” – „kształcenie zawodowe” [Płusa, 2000: 38; Płusa, 2007: 10-16; Zieliński, 2005: 429]. Nie rozstrzygając ostatecznie kwestii, czy moduł przekładoznawczy w ogóle mieści się w modelu studiów filologicznych, autorka niniejszego tekstu uważa jednak, że kwestia kompetencji tłumaczy środowiskowych jest tak ważna, że powinna być uwzględniona w treściach programowych studiów filologicznych [Király, 1995: 187; Campbell, 1998: 166-167].

Ponieważ kompetencji tłumacza nie nabywa się w wyniku transferu międzyjęzykowego, ale poprzez interaktywne reagowanie w sytuacji tłumaczeniowej osadzonej w specyficznych realiach kulturowych, wykład nie będzie wystarczającą formą w kształceniu tłumaczy środowiskowych. Za niezbędne w tym przypadku należy uznać takie techniki interaktywne, jak praca grupowa, refleksja nad problemem, proces decyzyjny w fazach refleksyjnych, gra symulacyjna, studium przypadku, ćwiczenia problemowe, symulacja, uświadomienie problemu tłumaczeniowego, werbalizacja poszukiwania rozwiązania itp.

Ponadto, uznając nierozzerwalny związek wiedzy praktycznej i teoretycznej jako elementów budujących kompetencję tłumaczeniową, należałoby uwzględnić możliwość odbywania praktyk zawodowych w zakresie przekładu środowiskowego. Nie wymagałoby to szczególnych starań i zabiegów organizacyjnych ze strony jednostek dydaktycznych: wystarczające byłoby wskazanie studentom takich możliwości oraz uświadomienie potrzeb w tym zakresie. Ogromnie pomocne byłoby nawiązanie stałej współpracy z wybranymi organizacjami pozarządowymi, instytucjami, ośrodkami itp.

Profil kształcenia tłumaczy powinien być uwarunkowany aktualnymi potrzebami i reagować na zapotrzebowania rynku, a te, jak starano się pokazać w powyższych rozważaniach, w zakresie przekładu

środowiskowego są znaczące. Stąd aktualna specyfika kształcenia na kierunkach neofilologicznych dowodzi konieczności zredefiniowania programów nauczania oraz metod kształcenia, zwłaszcza w zakresie tłumaczeń ustnych. Analizując programy studiów na kierunkach filologicznych, realizowanych w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce, łatwo bowiem zauważyć, że zagadnienia związane z teorią i praktyką przekładu środowiskowego w ogóle nie są w nich uwzględnione. Typowe zagadnienia problemowe (takie jak: problemy tłumaczeniowe, szczególne zjawiska kulturowe w przekładzie, strategię przekładową, komunikacja interkulturowa, mediacyjna rola tłumacza jako pośrednika kulturowego) należy więc uzupełnić o aspekty charakteryzujące specyficzny układ komunikacyjny, jakim jest przekłady środowiskowy. Absolwenci specjalności przekładowych powinni być wyposażeni w wiedzę w zakresie strategii przekładowych w transpozycji elementów kulturowych w tłumaczeniu środowiskowym, koncepcji strategicznego tłumaczenia oraz procesów decyzyjnych. Zasadniczym celem wprowadzenia nowych treści programowych jest uwrażliwienie adeptów sztuki przekładu na określone zjawiska kulturowe oraz podniesienie świadomości znaczenia czynników i problemów kulturowych w procesie tłumaczenia środowiskowego, realizowanego m.in. na rzecz uchodźców.

BIBLIOGRAFIA

- Baczyński-Sielaczek, R. (2012), *Raport z badania potrzeb szkoleniowych pracowników socjalnych Ośrodków Pomocy Społecznej i Wydziałów Spraw Społecznych i Zdrowia Urzędów Dzielnic m. st. Warszawy w zakresie pracy z cudzoziemcami*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, *Analizy. Raporty. Ekspertyzy* 3.
- Campbell, S. (1998), *Translation into the Second Language*, Routledge, London-New York.
- Cegiełka, D., Chrzanowska, A., Kalus, W., Wencel, K. (2011), *Przestrzeganie praw cudzoziemców umieszczonych w ośrodkach strzeżonych. Raport z monitoringu*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, *Analizy. Raporty. Ekspertyzy* 2.
- Dąbska-Prokop, U. (2010), *Nowa encyklopedia przekładoznawstwa*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Umiejętności w Kielcach, Kielce.

- Gile, D. (1995), *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*, John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia.
- Gudykunst, W. B. (1983), *Intercultural Communication Theory. Current Perspectives*, Sage, Beverly Hills.
- Holewik K. (2012), *Złożoność ról i kompetencja tłumacza środowiskowego w kontekście wybranych propozycji badawczych*, w: Janikowski, P. (red.), *Tłumaczenie ustne – teoria, praktyka, dydaktyka*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Lingwistycznej, Częstochowa, s. 43-55.
- Informacja Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców o stosowaniu w roku 2013 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2003 r. nr 128, poz. 1176 z późn. zm.) w zakresie realizacji zobowiązań Rzeczypospolitej Polskiej wynikających z Konwencji Genewskiej dotyczącej statusu uchodźców oraz Protokołu Nowojorskiego dotyczącego statusu uchodźcy* (2014), [on line] <http://www.udsc.gov.pl/files/sprawozdania/Sprawozdanie%20z%20wykonywania%20ustawy%20o%20ochronie%202013.pdf> – 31.05.2014.
- Kerbrat-Orecchioni, C. (1998), *Les Inteactions verbales. Variations culrurelles échanges rituelles*, t. 3, Armand Colin, Paris.
- Kiraly, D. (1995), *Pathways to Translation. Pedagogy and Process*, The Kent State University Press, Kent.
- Komorowska, H., Zajac, J. (red.) (2012), *Kompetencje językowe podstawą sukcesu zawodowego i społecznego w Europie / Multilingual Competences for Professional and Social Success in Europe*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa.
- Kopczyński A. (1997), *Praktyka i teoria tłumaczenia ustnego*, „Neofilolog” (numer specjalny: *Przekład ustny*), nr 14, s. 17-26.
- Kościałkowska-Okońska, E. (2007/2008), *Kryteria jakości w ewaluacji przekładu ustnego*, „Rocznik Przekładoznawczy”, nr 3-4, s. 105-116.
- Piotrowska, M. (2007), *Proces decyzyjny tłumacza. Podstawy metodologii nauczania przekładu pisemnego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków.
- Plusa, P. (2000), *Kształcenie tłumaczy*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie, Częstochowa.
- Plusa, P. (2007), *Rozwijanie kompetencji przekładu i kształcenie tłumaczy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Pöllabauer, S. (2004), „Interpreting in asylum hearings. Issues of role, responsibility and Power”, *Interpreting* 6, 2, s. 143-180.

- Regulska, K. (2012), „Walizka z wyrokiem. Polacy wysłali mnie na śmierć”, *Gazeta Wyborcza. Duży Format*, 6 XI.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 grudnia 2011 r. w sprawie regulaminu pobytu w ośrodku dla cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy.
- Sprawozdanie z działalności Sekcji ds. Cudzoziemców w trzecim kwartale 2013*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, [on line] <http://interwencjaprawna.pl/docs/spr-sc-2013.03.pdf> – 31.05.2014.
- Śladami uchodźców: uciekają do Polski przed wojnami i biedą*, [on line] <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1020223,title,Śladami-uchodzcow-uciekaja-do-Polski-przed-wojnami-i-bieda,wid,14635209,wiadomosc.html> – 28.02.2013.
- Tryuk, M. (2006), *Przekład ustny środowiskowy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Tryuk, M. (2007), „Obraz tłumacza środowiskowego. Od tłumacza niewidoczego do tłumacza współdecydującego”, w: Szczesny, A., Hejwowski, K. (red.), *Językowy obraz świata w oryginale i przekładzie*, ZUP SPRINT, Siedlce, s. 467-476.
- Tryuk, M. (2012), *Ty nic nie mów, ja będę tłumaczył. O etyce w tłumaczeniu ustnym*, Wydział Lingwistyki Stosowanej UW, Warszawa.
- Urząd Do Spraw Cudzoziemców, [online] www.udsc.gov.pl – 31.05.2014.
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o cudzoziemcach, Dz.U. z 2006 r., nr 234, poz. 1694 z późn. zm.
- Venuti, L. (1995), *The Translator's Invisibility. A History of Translation*, Routledge, London-New York.
- Wencel, K. (2009), *Prawa cudzoziemców w postępowaniu przed organami administracji publicznej*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, *Analizy. Raporty. Ekspertyzy* 4.
- Wencel, K., Kalus, W. (2010), *Dyskryminacja cudzoziemców w Polsce w latach 2008-2010*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, *Analizy. Raporty. Ekspertyzy* 6.
- Witosz, B. (2006), *Style konwersacyjne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Zieliński, L. (2005), *Nauczania przekładu (tekstów fachowych) na kierunkach neofilologicznych. Stan obecny, perspektywy rozwoju*, w: Piotrowska, M. (red.), *Język trzeciego tysiąclecia III*, t. 2: *Konteksty przekładowe*, Tertium, Kraków.

STRESZCZENIE

Nasilające się we współczesnej Polsce procesy migracji, uchodźstwa, łączenia rodzin, otwarcia granic itp. rodzą wiele problemów, m.in. w zakresie tłumaczeń środowiskowych, które odbywają się w różnorodnych kontekstach instytucjonalnych między uczestnikami o nierównym statusie. W specyficznym akcie komunikacji tłumacz bierze aktywny udział, pełniąc rolę od mediatora po adwokata.

Autorka podejmuje próbę określenia aktualnych potrzeb tłumaczenia środowiskowego. Koncentruje się przy tym na analizie sytuacji w zakresie przekładu środowiskowego na potrzeby uchodźców rosyjskojęzycznych.

Słowa kluczowe: przekład środowiskowy, społeczeństwo wielokulturowe, uchodźcy

SUMMARY

Community Translation for refugees in Poland – Between Myth and Reality

Increase in emigration, family reunification, the opening of borders, etc. Due to these processes, there have appeared issues with community interpreting occurring in various institutional contexts, between participants of unequal status. In this unique act of communication, a translator becomes an active participant in roles ranging from a negotiator to a lawyer.

The author of the article attempts to specify the needs of community interpreting while at the same time defining it. She focuses on the community interpreting specifically for Russian-speaking refugees.

Key words: community interpreting, multicultural society, refugees